

یادداشتی از دکتر محمد رضا سعیدی؛

تاریخ تحول مفهوم بحران در باب کتاب مقدمه ای بر مفاهیم بنیادین تاریخی

تاریخ مفاهیم، در مدخل «مفاهیم دانش نامه ی استنفورد این تعریف ارایه شده است، مفاهیم بلوک های سازنده اندیشه ها هستند. در نتیجه آنها برای فرایندهای روانشناختی در جهت دسته بندی کردن استنتاج حافظه یادگیری و تصمیم گیری اساسی هستند».

به گزارش خبر، دکتر محمد رضا سعیدی، دانش آموخته تاریخ و مطالعات سیاسی و اسلامی، در یادداشت ارسالی به پایگاه خبری گزارش خبر با موضوع "تاریخ تحول مفهوم بحران در باب کتاب مقدمه ای بر مفاهیم بنیادین تاریخی" آورده است:

در مدخل «مفاهیم دانش نامه ی استنفورد این تعریف ارایه شده است، مفاهیم بلوک های سازنده اندیشه ها هستند. در نتیجه آنها برای فرایندهای روانشناختی در جهت دسته بندی کردن استنتاج حافظه یادگیری و تصمیم گیری اساسی هستند». لذا، مفاهیم ابزارهایی برای فاهمه هستند ایمانویل کانت با تمایز قایل شدن میان مفهوم و تجربه یکی از اساسی ترین تأثیرها در این حوزه را به خصوص بر روی کرد کوزلک داشته است از نظر کانت ابتدایی ترین افعال ما در آگاهی از جهان مرکب از دو عنصر شهودی و مفهومی است».

«مفهوم قاعده ای است برای انجام دادن عمل تألیف در احکام و «مفهوم وحدت فعل گرد آوردن چند بازنمود ذیل بازنمودی عام است». «تنها مفاهیم اند که قابلیت ترکیب کردن یعنی تألیف کردن محتویات تجربه را دارند. در نهایت مفاهیم، بنیادی مفهومی هستند که برای تجربه در معنای عامش ضروری اند.

مفاهیم بنیادی همان مقولات نهایی همه ی تجربه های ممکن اند» پس مقولات تجربه... به عنوان امری معرفی میشوند که برای اینکه بتوانیم به شکل خودآگاهانه درباره تجربه مان حکم کنیم ضروری اند و باید وجود داشته باشند. این بلوکهای سازنده ی، اندیشه در آلمان و پس از سده ی نوزدهم ضمن تمایز یافتن آغازین و تدریجی از ایده ها و قضایای گوناگون با فلسفه هگل، «تاریخی» تلقی شدند.

بنا به گفته ی تاریخ نگاران اندیشه نخستین بروز و ظهور تاریخ مفاهیم در درس گفتارهای فلسفه ی تاریخ هگل نمایان می شود .

هگل در مقدمه ی درس گفتارهای فلسفه ،تاریخ هدف خود را ارایه ی تاریخ فلسفی جهان بیان می کند. از نظر هگل، سه گونه تاریخ نویسی را می توان مورد بحث قرار داد «نخست، تاریخ دست اول، دوم، تاریخ اندیشیده و سوم، تاریخ فلسفی».

«تاریخ، مفاهیم بخشی از تاریخ اندیشیده در نظر هگل است به این معنی که تاریخ همچون موضوع تأمل و تفسیر است. کارکرد تاریخ مفاهیم از نظر هگل باید شرح دادن تحول اندیشه در درازای تاریخ باشد. بعد از هگل به سال ۱۸۷۴م قاعده ای برای تاریخ مفاهیم تعیین شد.

گوستاو تایشمولار کسی بود که این کار را انجام داد. تایشمولار معتقد بود که کار تاریخ مفاهیم باید بررسی کامل و انتقادی مفاهیم و تغییرات معنایی باشد. در این معنا تاریخ مفاهیم تبدیل به بخشی از ترمینولوژی تاریخی تاریخ ایده ها، تاریخ واژه ها، تاریخ موضوعی و تاریخ مسائل می شود که با هر یک از آنها جنبه های تاریخی و فلسفی متفاوتی ارایه می شود .

به عبارتی تاریخ مفاهیم با اینکه خارج از سنت های قدیمی تر آلمانی در حوزه های فیلولوژی، تاریخ فلسفه، هرمنیوتیک تاریخ حقوق و تاریخ نگاری ایجاد شد، پیشینیان بلاواسطه، اش تخصص های آلمانی تاریخ ایده ها و تاریخ فکری هستند». نخستین واژه نامه ی تاریخ مفاهیم را در دهه ۱۹۳۰م رودلف آیشلار در سه نسخه با عنوان: واژه نامه ی مفاهیم و اصطلاحات فلسفی منتشر کرد.

جالب است که پیشتر به سال ۱۹۰۹م نیکولای هارتمان با بازگشتی به تایش مولار، پیشنهاد داده بود که تاریخ مفاهیم به تاریخ «مسائل ارتقاء یابد " هارتمان" تاریخ مفاهیم را با تاریخ مسائل برابر می کند. " از همین رو، تاریخ، غیر تاریخی می شود؛ به این معنا که «تاریخ ابدی [Eternal history] است و در آن همواره ارتباطی وجود دارد که در درازای تاریخ تجلی می یابند. هارتمان تا افلاطون به عقب بازمی گردد و مدعی می شود که «مفاهیم» تقلیل هایی از مسائلی همیشگی هستند.

گادامر به موضع هارتمان از نقطه نظر هرمنیوتیکی انتقاد می کند و هرودی مسائل همیشگی و نازمانندی را مورد مناقشه قرار می دهد و در مقابل اصل تغییر پذیری در سراسر دورانها را مطرح می کند. با این حال، تاریخ مفاهیم در مقام برنامه ای تحقیقاتی و پژوهشی و کمتر به مثابه روشی متمایز در اواخر دهه ی ۱۹۵۰م و اوایل ۱۹۶۰م در آلمان غربی ظاهر شد.

در وجه عام می توان آن را بخشی از چرخش زبان شناختی - با احتیاط بسیار - تفسیر کرد. "تأکید بر این نکته مهم است؛ زیرا که امروزه "معناشناسی تاریخی"، "تحلیل گفتار"، "زمینه گرایی و غیره همگی در تاریخ مفاهیم مطرح می شوند، باتوجه به موضوعات مورد مطالعه ی عمیقاً متفاوتشان فلسفه های زبان از هم متمایز می شوند و در برخی موارد دارای مفروضات و اهداف پس زمینه ای نرماتیو متفاوتی هستند " به هررو، گادامر یکی از اصلی ترین مؤسسان "آرشیو تاریخ مفاهیم" بود. برای او "تاریخ مفاهیم" به معنای استقلال و خودسامانی مفاهیم در زمینه های تاریخی شان است.

در ۱۹۶۱م، یواخیم ریتر با همراهی کار لفرید گوندر و گروهی از ویراستاران شروع به کار بر واژه نامه ی تاریخ فلسفه می کنند.

واژه نامه ای بسیار بزرگ و مهم که نسخه ی نخست آن در ۱۹۷۲م و نسخه ی بیستم آن که آخرین نسخه ی مجموعه است در ۲۰۰۵م منتشر می شود. در سال ۱۹۶۷م دو پروژه ی بسیار گسترده در آرشیو تاریخ مفاهیم ارایه می شود و از آن زمان تا کنون این آثار مرجع و فوق العاده با اینکه همچنان در حال پیش رفت، هستند موجب خلق ژانری جدید شد.

در خصوص اینکه چرا موجی گسترده از تاریخ مفاهیم در آلمان بعد از جنگ جهانی دوم شکل گرفت دو خوانش محتمل مطرح شده است از یکسو، ممکن است به واقع همچون شکلی از سازش با گذشته فهمیده شود، با ترسیم و سنجش مفاهیم بعد از رایش سوم... هم زمان... تاریخ مفاهیم مجوزی است تا دوباره و به شکلی، گسترده تر سنتهای ملی را تصاحب کنند.

در سوی دیگر، مجوزی است به شکل گیری فرایندی ویژه که در آن نوعی تصفیه ی معناساختی در زبانهای آلمانی در باب سیاست اتفاق می افتد و هم با گذشته سازش می شود و هم با زمان حال - اما از مدرنیته فراتر می رود.

در نهایت تاریخ مفاهیم آلمانی را همچون جنبشی عمومی از تاریخ نگاران و فیلسوفان فهمیده اند که با وجود پیچیدگی، درونی دارای تمایزهای فلسفی و سیاسی عمیقاً ریشه داری است. برای مثال پروژه ی یو آخیم ریتر با برنامه ی کوزلک برای ثبت تغییرات تاریخی و شکل گیری مدرنیته در زمینه ی ملی (آلمان) تفاوت داشت، به گونه ای که رویکرد ریتر بیشتر به سنتی نزدیک بود که تلاش آن بر تدقیق معانی اصطلاحات اساسی فلسفی بود. به هررو تأثیر گادامر بر همه ی این پروژه ها انکار ناپذیر است.

*مقدمه ای بر مفاهیم بنیادین تاریخی، تاریخ تحول مفهوم بحران راینهارت کوزلک ترجمه ی بهنام جودی، گام نو، چاپ اول ۱۴۰۱